

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KİÇİK ŞƏHƏRLƏRİNİN MƏRKƏZLƏRİNİN FORMALAŞMASI MƏSƏLƏLƏRİ

Nağıyev Nizami Həsən oğlu – memarlıq elmləri doktoru, professor, Memarlığın əsasları kafedrası, AzMİU, nizaminagiyev@gmail.com

Xülasə. Məqalədə Azərbaycan Respublikası şəraitində kiçik şəhər mərkəzinin formalaşması məsələlərinə baxılır. Qeyd olunur ki, şəhər mərkəzi uzun müddətdir ki, şəhər qəsəbəsinin simasında və siluetində mühüm rol oynamışdır. Lakin cəmiyyətin sosial və iqtisadi həyatı dəyişdikcə onun məqsədi və miqyası da dəyişdi. Mərkəzin tarixi təkamülü Azərbaycan Respublikasının bir çox şəhərlərində öz izlərini qoymuşdur. Ona görə də müasir mərkəzdən danışarkən onun yenidən qurulmasını və kiçik şəhərlərin şəhərin özünün və ətraf ərazilərin əhalisinin həyatında böyük əhəmiyyət kəsb edən yeni sosial əhəmiyyətə malik rayon mərkəzləri kimi daha da inkişaf etdirilməsini nəzərə almaq lazımdır. Kiçik şəhər mərkəzinin müasir funksiyaları hərtərəflidir və şəhərin ölçüsündən asılıdır, buna baxmayaraq əsas funksiyalara (inzibati, mədəni və ticarət) hər bir şəhərdə rast gəlmək olar. Bu funksiyaları yerinə yetirən binalar şəhər və şəhərdənkənar əhali üçün cazibə mərkəzi olmaqla, bir qayda olaraq, şəhər planında onlara aparən əsas kəsişmə yollarında mərkəzi yer tutur.

Açar sözlər: kiçik şəhər, şəhər mərkəzi, rayon mərkəzi, şəhər qəsəbəsi, sosial, iqtisadi, inzibati funksiyalar

ISSUES OF FORMATION OF THE CENTERS OF SMALL TOWNS OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Naghiyev Nizami Hasan – doctor of architecture, professor, department of Fundamental of architecture, AzUAC, nizaminagiyev@gmail.com

Abstract. The article considers issues of the formation of a small city centre in the conditions of the Republic of Azerbaijan. It is noted that the city centre has played a large role in the appearance and silhouette of the urban settlement. However, the purpose and magnitude of it changed as the social and economic life of society was transformed. The historical evolution of the centre left its traces in many cities of the Republic of Azerbaijan. Therefore, speaking of the modern centre, it should be borne in mind its reconstruction and further development in connection with the new social significance of small towns as district centres, which are of great importance in the life of the population of the city itself and the adjacent area. Modern functions of the small city centre are versatile and depend on the size of the city, however, the main of them (administrative, cultural and commercial) can be found in each of the cities. As the focus of urban and extra-urban attraction, the buildings performing these functions tend to be at the centre of the urban plan on the main intertwining routes.

Keywords: small town, city center, district center, urban settlement, social, economic, administrative functions

Giriş. Planlaşdırmanın məqsədəuyğunluğu və şəhər strukturlarının rasionallığı tikintinin estetik vəzifələri ilə üzvi şəkildə birləşdirilməlidir. Şəhərlərin memarlıq simasının yaradılmasında ən mühüm rol şəhər mərkəzinin tikintisinə məxsusdur. O, əhalinin ictimai həyatının cəmləşdiyi yer olmaqla, şəhərin kompozisiya quruluşunda əsas elementdir. Şəhər mərkəzi uzun müddətdir ki, şəhər qəsəbəsinin simasında və siluetində mühüm rol oynamışdır. Lakin cəmiyyətin sosial və iqtisadi həyatı dəyişdikcə onun məqsədi və miqyası da dəyişdi [1]. Əgər şəhər yaşayış yerinin ilkin görkəmi qala tikilisi ilə assosiasiya edilirdisə, şəhərsalma tərəqqi etdikcə, mərkəzlər ictimai təyinat əldə etdilər:

əvvəlcə meydan, sənətkar dükənlərinin yerləşdiyi bazar, daha sonra dini və inzibati binaları olan şəhər meydanları şəklində. Klassisizm dövründə şəhər planının rasionallığına can atmaq istəyi müxtəlif təyinatlı sahələrin müəyyən funksional bölünməsinə gətirib çıxardı. Şəhərlərin kapitalist inkişaf dövründə yeni növ meydanlar - bir sıra hallarda böyük ictimai əhəmiyyət kəsb edən vağzal meydanları yarandı. Şəhər əhalisinin ayrı-ayrı cazibə mərkəzlərini birləşdirən küçələrin sonrakı inkişafı ümumşəhər mərkəzinin ərazi baxımından artmasına və şəhər mərkəzi ilə bağlı digər təsəvvürlərin yaranmasına imkan yaratdı [2-4].

Metodologiya. Mərkəzin tarixi təkamülü Belarusun bir çox şəhərlərində öz izlərini qoyub. Ona görə də müasir mərkəzdən danışarkən onun yenidən qurulmasını və kiçik şəhərlərin şəhərin özünün və ətraf ərazilərin əhalisinin həyatında böyük əhəmiyyət kəsb edən yeni sosial əhəmiyyətə malik rayon mərkəzləri kimi daha da inkişaf etdirilməsini nəzərə almaq lazımdır. Kiçik şəhər mərkəzinin müasir funksiyaları hərtərəflidir və şəhərin ölçüsündən asılıdır, buna baxmayaraq əsas funksiyalara (inzibati, mədəni və ticarət) hər bir şəhərdə rast gəlmək olar. Bu funksiyaları yerinə yetirən binalar şəhər və şəhərdənkənar əhali üçün cazibə mərkəzi olmaqla, bir qayda olaraq, şəhər planında onlara aparan əsas kəsişmə yollarında mərkəzi yer tutur.

Mərkəzin kompozisiya quruluşunu əhəmiyyətli dərəcədə müəyyən edən ayrılmaz və məcburi komponenti mərkəzi meydandır. O, yubiley şənliklərinin keçirildiyi yeri təmsil edir. Mərkəzi meydanda əsas inzibati-təsərrüfat təşkilatları, rayon və şəhər əhəmiyyətli mədəniyyət evləri yerləşir.

Müxtəlif ölçülü kiçik şəhərlərdə mərkəzin memarlıq-planlaşdırma təşkili özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir. 5 min nəfərə qədər əhalisi olan şəhərlərdə bu, ikimərtəbəli ictimai və yaşayış binaları olan mərkəzi meydan və ya küçədir. Şəhər böyüdükcə (5-10 min nəfər), onun mərkəzi rayonu iki və üç mərtəbəli binaları olan məhəllələr qrupunu əhatə edir. Əhalisi 50 minə çatan və daha çox inkişaf etmiş kiçik şəhərlərdə şəhər mərkəzi getdikcə inkişaf etmiş bir forma alır və onun ərazisi iki və daha çox meydanı və iki, üç və dörd mərtəbəli binaları olan bitişik məhəllələri ilə şəhər magistrallarının sahələrini əhatə edir.

Müzakirələr. Azərbaycan Respublikasının kiçik şəhərlərində mərkəzlərin inkişafı iki tendensiyaya malikdir. Birincisi, əvvəlki mərkəzlərin (meydanların) yeni meydan və magistrallar sistemi ilə tamamlandığı şəhərlərdə aydın şəkildə izlənilir. Belə ki, Neftçala şəhərində keçmiş ticarət cərgələrinə, dar küçələrə və səkilərə, yaşayış evlərindəki kiçik mağazalara malik sıx salınmış köhnə mərkəz ictimai xidmət və nəqliyyatın müasir tələblərinə cavab vermir. Əvvəlki mərkəzin özünəməxsus ticarət funksiyaları saxlanılmaqla, yeni - inzibati binalara malik şəhər meydanı və yaşıl bulvarlı avtomagistralın bir hissəsi olan əsas küçə yaradılır [5-7].

Bir sıra hallarda, vaxtilə tikintinin sərhədində qurulmuş dəmir yolu vağzalları hazırda şəhər mərkəzinin hüdudlarına daxil olub ki, bu da onun planlaşdırma təşkilində müəyyən çətinliklər yaradır. Məsələn, Yevlax şəhərindəki vağzal meydanı nəqliyyat və ticarət funksiyalarını özündə cəmləşdirərək, uzun müddət köhnə şəhərin planlaşdırılmasında kompozisiya mərkəzini təmsil edirdi. Müharibədən sonrakı illərdə onun yaxınlığında indi şəhərin inzibati-mədəniyyət mərkəzini təmsil edən yeni ictimai meydan tikildi. Kiçik bir küçə ilə birləşən bu meydanlar bir bütövlük təşkil edir: birincisi şəhər və şəhərətrafi əhəmiyyətli nəqliyyat qovşaqlarının yerləşdiyi yer, ikincisi isə mərkəzin meydan, abidə, mədəniyyət evi və inzibati binaları olan piyada hissəsidir. Beləliklə də, onların funksiyaları fərqlənir.

İkinci tendensiya daha böyük şəhərlər qrupunda qeyd edilə bilər ki, burada ictimai mərkəzin təşkili ya bitişik küçə və məhəllələrlə (İmişli, Bərdə şəhərləri) mövcud mərkəzi meydanların yenidən qurulması, ya da əsas şəhər magistralı boyunca mərkəzlərin (Şamaxı, Şirvan, Xaçmaz) planlı inkişafı yolu ilə həyata keçirilir.

Kiçik şəhər mərkəzlərinin planlaşdırma xüsusiyyətlərinin üç əsas sxemini qeyd edək: 1) mərkəz-ictimai meydan; 2) mərkəz — ictimai meydan və şəhərin əsas küçəsinin ona bitişik hissəsi və 3) mərkəz – planlaşdırma baxımından birləşdirilmiş iki meydanı əhatə edən, nisbətən sıx tikilmiş ərazi.

Birinci sxem kiçik və kompakt şəkildə tikilmiş ərazisi olan şəhərlər üçün xarakterikdir. Bu halda meydan planda mərkəzi yer tutur və bir neçə küçənin (iki, dörd və daha çox) mərkəzdəki

ənənəvi meydanla (Yevlax, Şirvan və s.) kəsişməsini təqdim edir. Bu sxem iki xüsusiyyətə malikdir. Biri meydanın qapalı kompozisiyasıdır ki, onun ərazisi perimetri boyunca binalarla əhatə olunub, mərkəzində isə şəhər bağı yerləşir. Belə bir kompozisiyanın əsas müsbət keyfiyyəti yığcam tikilmək imkanındır, çatışmazlıq isə ondan ibarətdir ki, meydan küçələrin kəsişməsində yerləşərək əslində, nəqliyyat qovşaqları üçün yer rolunu oynayır. Meydanı böyük yaşıl massivə və ya su güzgüsünə açılmaq imkanına malik olan mərkəzlər daha cəlbedicidir.

Bu cür memarlıq-planlaşdırma həllinə çay və göllərin yaxınlığında yerləşən şəhərlərdə rast gəlmək olar. Məsələn, Mingəçevir şəhərində meydan Kür çayının yüksək sahilində yerləşən parka açılır. Belə kompozisiyanın böyük estetik imkanları danılmazdır, çünki onlar şəhər mənzərəsi ilə bilavasitə əlaqə yaratmağa imkan verir. Ümumşəhər mərkəzinin təşkilində şəhər tipli bir çox qəsəbələrdə də bu xüsusiyyət özünü göstərir.

Şəhər mərkəzinin təşkilinin ikinci sxemi, əsas şəhər magistralının şəhərin əsas elementlərinin (sənaye - mənzil - mərkəz) strukturunda uzununa istiqamətdə əlaqələndirici halqa funksiyasını yerinə yetirən uzununa planlı şəhərlər üçün xarakterikdir. Adətən bu sxem çaylar boyu və ya dəniz sahilində (Lənkəran şəhəri) avtomagistral boyunca və ya dəmir yolu boyunca uzanan şəhərlərdə (Astara, Ağstafa şəhərləri) baş verir. Bu şəhərlərdə əsas inzibati-ictimai binalar yaşllaşdırılmış kurdonerlərin (mərasim həyəti) sayəsində məkan baxımından inkişaf etmiş küçə boyunca yerləşir. Baxılan sxemdə küçənin maraqlı və özünəməxsus kompozisiyasının təşkili üçün imkanlar mövcuddur. Lakin bu hallarda ictimai mərkəzin və nəqliyyat magistralının küçələrin birləşməsi şəhərin şəhərsalma keyfiyyətlərini xeyli pisləşdirir və mərkəzi meydanın olmaması isə mərkəzi onun əsas funksional və kompozisiya cəhətdən zəruri komponentindən məhrum edir.

Üçüncü sxem, formalaşmasına sənaye və nəqliyyatın inkişafının və ya küçə və meydanların tarixən mövcud strukturunun (Şəki, Naxçıvan şəhərləri) təsir etdiyi mürəkkəb plan formalı daha çox inkişaf etmiş kiçik şəhərləri xarakterizə edir. Belə ki, ictimai mərkəzin planlaşdırma strukturu mövcud abadlaşdırılmış küçə, meydan sistemi və yenidənqurmada sonra saxlanılan ayrı-ayrı binalar ilə müəyyən edilmişdir. Belə olan halda mərkəzin yenidən qurulması hazırda şəhərin yaşayış tikililəri arasından axan çaya açılan əlavə ərazinin təşkilindən ibarətdir.

Kiçik şəhərdə mərkəzin planlaşdırılmasının nəzərdən keçirilən kompozisiya sxemləri mövcud şəhərlərin bütün fərdi xüsusiyyətlərini əhatə etmir. Bununla belə, mərkəzlərin planlaşdırılmasında prinsiplial xüsusiyyətlərin müəyyən edilməsi onların inkişaf yollarını izləməyə imkan verir.

Kiçik şəhərdə xidmət müəssisələri sisteminin yerləşdirilməsi mərkəzlərin planlaşdırma strukturu ilə müəyyən edilir. Əgər birinci sxemdə şəhərin mərkəzi olan meydan birləşmiş funksiyaları yerinə yetirirsə, onun inkişafı ilə meydan-küçə və meydanlar və küçələr sistemi ümumşəhər mərkəzi sistemində daha da səpələnmiş halda xidmət müəssisələrinin diferensiaslaşmasına öz töhfəsini verir.

Inzibati və təsərrüfat müəssisələrinin mərkəzi meydanda yerləşdirilməsi əksər şəhərlər üçün səciyyəvidir. Mərkəzi meydanların ölçülərinin və layihə materiallarının natural tədqiqatları göstərdi ki, onların ölçüləri 0,3-1,5 hektar aralığında müəyyən edilib. Meydanların ölçüləri əslində şəhərlərin ölçüsündən asılı olmayaraq layihələndirilmişdir.

Kiçik şəhərlərdə ictimai xidmət sisteminin sonrakı inkişafı, mühəndis qurğularının tikintisi və bununla əlaqədar binaların mərtəbələrinin sayının artırılması müxtəlif müxtəlif ölçülü və əhəmiyyətli şəhərlərdə mərkəzlərin tikintisi üçün başqa imkanların yaranmasına səbəb oldu. Tamamilə aydındır ki, ümumşəhər mərkəzinin ölçüləri və mərkəzi meydanın böyüklüyü yalnız bu faktorlar əsasında müəyyənləşdirilməlidir.

Seçilmiş mərtəbələrin sayı da mərkəzin kompozisiyasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Saatlı şəhərinin mərkəzi meydanı düzbucaqlı, 0,96 ha ölçüsündə, tikilinin hündürlüyünün sahənin uzunluğuna nisbəti 1:13, tərəflərinin nisbəti isə 1:1,5 olaraq layihələndirilmişdir. Əhalisi 10 min nəfərə qədər olan kiçik rayon mərkəzində belə bir meydan, çətin ki, məqsədəuyğun olsun, çünki o yalnız bayram günlərində yığıncaq və toplantıların keçirilməsi üçün istifadə olunacaq. Meydanda yerləşən kiçik həcmli ikimərtəbəli binalar (rayon icra hakimiyyəti, rabitə evi, yaşayış binaları) onun hədsiz genişliyini daha da vurğulayır.

Aydındır ki, daha böyük şəhər quruluşlarının mərkəzinin memarlıq və planlaşdırma təşkili

üsullarının kiçik yaşayış yerlərinin planlaşdırılmasına mexaniki şəkildə köçürülməsi məqbul deyil. Bu baxımdan, Ağstafa şəhərinin mərkəzi sahəsinin planlaşdırılması daha münasib və əlverişli görünür. Onun sahəsi 0,4 hektarda iki mərtəbəli binaların perimetri boyunca tikilir. Lakin burada tikintinin miqyası saxlanılır. Binaların hündürlüyünün ərazinin uzunluğuna nisbəti 1:8,5-dir. Mərkəzi meydan yığcam, kifayət qədər ölçüdə və abadlaşdırma baxımından qənaətlə layihələndirilmişdir.

Həm Azərbaycan, həm də Qərbi Avropa şəhərlərində ən yaxşı meydan nümunələrində binanın hündürlüyü ilə meydanın eni və ya uzunluğu arasında nisbətlər 1:5 və ya 1:6-ya bərabərdir. Təbii ki, bu nisbətlər kanon ola bilməz və onlar konkret şəraitdə dəyişirlər. Bununla belə, memarlıq-planlaşdırma kompozisiyasının ifadəliliyi əsasən tikilinin miqyasının qəbul edilmiş ərazi ölçülərinə uyğunluğundan asılıdır.

Kiçik şəhərlərin ümumşəhər mərkəzinin inkişafı göstərir ki, onun ərazisi getdikcə mərkəzi meydanların səhədlərini üstələyir və ona bitişik yaşayış məhəllələri ilə şəhər küçələrinin böyük hissəsini əhatə edir. Onun memarlıq-planlaşdırma təşkilinə yüksək mərtəbəli yaşayış və ictimai binalar daxildir. Mingəçevir şəhərinin mərkəzini buna misal göstərmək olar. Ümumşəhər mərkəzində inzibati və ictimai binalarla yanaşı, müxtəlif mərtəbəli yaşayış binaları, möhtəşəm ticarət mərkəzi, park və stadion var. Burada yığcam və ifadəli şəhər mərkəzinə can atma arzusu göz qabağındadır. Müxtəlif mərtəbəli binaların tətbiqi kiçik şəhərin mərkəzinə fərdi görünüş yaratmağa imkan verir, lakin təəssüf ki, müasir tikintidə bu həmişə müşahidə olunmur.

Əsasən mərkəzi meydanların təşkilinin planlaşdırma üsullarındakı məşhur ştamp, bir tərəfdən, şəhərlərin əsas binaları üçün eyni birtipli həllərin tətbiqi ilə daha da dərinləşir, digər tərəfdən isə bir meydanda və ya küçədə ictimai qurumların tətbiq olunan layihələrinin çoxlu olması şəhər mərkəzlərinin tikintisində bədii-memarlıq keyfiyyətlərini əhəmiyyətli dərəcədə azaldır.

Kiçik şəhərin böyük olmayan mərkəzində tətbiq olunan və ölkənin bir çox şəhərlərində müxtəlif layihə təşkilatları tərəfindən müxtəlif vaxtlarda hazırlanmış birtipli layihələr onları memarlıq bütövlüyündən məhrum edir. Bir sıra hallarda, kiçik şəhərin mərkəzi küçələrində böyük şəhərlər üçün çoxmərtəbəli yaşayış binaları ilə bir seriyada və vahid konsepsiyada layihələndirilmiş mağazalar və ya digər xidmət müəssisələrinin layihələri meydana çıxır. Onların kiçik şəhərdə müxtəlif xarakterli binalarla birlikdə tikintisi (bəzən kənd tipli) birliyin olmamasına təsir göstərir, bəzən isə sadəcə uyğun gəlmir. Ən çox rast gəlinən birtipli ictimai təyinatlı layihələr mərkəzi oxu vurğulanmış simmetrik fasadlarla həll edilmişdir. Memar bu cür binanı işləyib hazırlayarkən görünür ona əsaslanır ki, bu bina tikintidə dominant olmalıdır, meydanın ansamblı isə ondan asılı olaraq formalaşmalıdır. Buna görə də tikinti praktikasında binanın kompozisiyasının ümumi konstruksiyasının təsadüfi və systemsiz şəkildə formalaşması hallarına tez-tez rast gəlinir. Yəqin ki, birliyə keçidi seriyalı layihələndirməni başqa cür təşkil etməklə yaratmaq olar.

Kiçik şəhərlərin mərkəzi meydanını və ya magistral yollarını quran qurğular kompleksinə müxtəlif təyinatlı binalar: ictimai və inzibati, mədəni-maarif və yaşayış binaları daxildir. Birtipli layihələndirmədə isə layihələr seriya ilə tərtib edilir: a) yaşayış evləri seriyası; b) ümumtəhsil məktəbləri seriyası; c) uşaq müəssisələri; d) teatr və əyləncə müəssisələri və s. seriyası. Xidmət obyektləri olan yaşayış binaları böyük şəhərlərdə tətbiq etmək üçün layihələndirilir və bu zaman kiçik şəhərlərin xüsusiyyətləri nəzərə alınmır. Mikrorayon məkanında tikililər üçün nəzərdə tutulmuş mədəni-məişət təyinatlı müəssisələrin bir çoxu kiçik şəhərdə ümumşəhər əhəmiyyəti qazanır. Beləliklə, müxtəlif tipli şəhərlərdə eyni binaların layihələndirilməsinə yanaşma da fərdi olmalıdır.

Nəticə. Kiçik şəhərlərdə ictimai mərkəzlərin tikintisində ümumi tendensiyası insanların kütləvi baş çəkdiyi əsas binaları (inzibati, mədəni və ticarət təyinatlı) onların xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq mərkəzi rayonun daxilində yerləşdirmək cəhdidir. Sakinlərin bazar və bayram günlərində şəhər mərkəzinə nəzərdə tutulan gəzintiləri, daha böyük mağazalara, əyləncə müəssisələrinə baş çəkmələri bu şəhərlərin ümumi həyat tərzini üçün xarakterikdir. Müşahidələrimiz göstərdi ki, bu xüsusiyyət müxtəlif ölçülü kiçik şəhərlərə xasdır. Buna görə də kiçik şəhərin mərkəzinin planlaşdırılması və tərtibatı böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onun iri şəhərlərlə müqayisədə yığcam olması mərkəzə keyfiyyətcə fərqli rol və əhəmiyyət verir, kiçik şəhərin planının xüsusiyyətlərini önə çəkir.

Ədəbiyyat

1. Бочаров Ю.П., Кудрявцев О.К. Планировочная структура современного города. Изд. Литературы по строительству, Москва, 160с. 1972
2. Бретаницкий Л.С., Саламзаде А.В. Архитектура Советского Азербайджана. Изд. Литературы по строительству, Москва, 264с. 1973
3. Смоляр И.М. Новые города (планировочная структура городов промышленного и научно-производственного профиля). Москва: Издательство Литературы по строительству, 184с. 1972
4. Нагиев Н.Г. Современное градостроительство Азербайджанской Республики. Издательство. Təhsil işçisi mətbəəsi MMC, Bakı. 2011
5. Нагиев Н.Г., Гусейнов Ф.М. История архитектуры Азербайджана. Современная история архитектуры Азербайджанской Республики. V том, Издательский дом Шарг-Гарб, Баку, 354с. 2013
6. Фатуллаев Ш.С. Градостроительство и архитектура Азербайджана XIX начала XX века. Ленинград: Стройиздат, 456с. 1986
7. İsbatov İ.A. Böyük Bakının Regional İnkişaf Planı (Ümumi plan). İzahat yazısı. Bakı Dövlət Layihə İnstitutu, Bakı. 2014
8. Шулер В. Конструкции высотных зданий: пер. с англ. Л.Ш. Килимника / под ред. Г.А. Казиной. М.: Стройиздат, 1979. 248 с. Перевод изд.: High-Rise Building Structures / W. Schueller. New York, London, Sydney, Toronto: John Wiley & Sons, Inc., 1977

References

1. Bocharov Yu.P., Kudryavcev O.K. Planirovochnaya struktura sovremennogo goroda. Izd. Literaturny po stroitel'stvu, Moskva, 160s. 1972
2. Bretanickij L.S., Salamzade A.V. Arhitektura Sovetskogo Azerbajdzhana. Izd. Literaturny po stroitel'stvu, Moskva, 264s. 1973
3. Smolyar I.M. Novye goroda (planirovochnaya struktura gorodov promyshlennogo i nauchno-proizvodstvennogo profilya). Moskva: Izdatel'stvo Literaturny po stroitel'stvu, 184s. 1972
4. Nagiev N.G. Sovremennoe gradostroitel'stvo Azerbajdzhanskoj Respubliki. Izdatel'stvo. Təhsil işçisi mətbəəsi MMC, Bakı. 2011
5. Nagiev N.G., Gusejnov F.M. Istoriya arhitektury Azerbajdzhana. Sovremennaya istoriya arhitektury Azerbajdzhanskoj Respubliki. V tom, Izdatel'skij dom SHarg-Garb, Bakı, 354s. 2013
6. Fatullaev Sh.S. Gradostroitel'stvo i arhitektura Azerbajdzhana XIX nachala HKH veka. Leningrad: Strojizdat, 456s. 1986
7. Isbatov I.A. Boyuk Bakının Regional Inkishaf Planı (Umumi plan). Izahat yazisi. Bakı Dövlət Layihə İnstitutu, Bakı. 2014
8. Shuler V. Konstrukcii vysotnyh zdaniy: per. s angl. L.Sh. Kilimnika / pod red. G.A. Kazinoj. M.: Strojizdat, 1979. 248 s. Perevod izd.: High-Rise Building Structures / W. Schueller. New York, London, Sydney, Toronto: John Wiley & Sons, Inc., 1977

Redaksiyaya daxil olma/Received 10.03.2022

Çapa qəbul olunma/Accepted for publication 10.04.2022

Məqaləyə istinad: Nağıyev N.H Azərbaycan respublikasının kiçik şəhərlərinin mərkəzlərinin formalaşması məsələləri. Elmi Əsərlər jurnalı AzMİU, s. 29-33, N2, 2022

For citation: Naghiyev N.H Issues of formation of the centers of small towns of the republic of Azerbaijan. Journal of Scientific works/ Elmi eserler. AzUAC, p. 29-33, N2, 2022